

Самко Алла

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу андрагогіки,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України,
м. Київ, Україна
alla-samko@ukr.net

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Охарактеризовано самоосвітню діяльність як невід'ємну складову професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. Виокремлено основні характеристики, завдання та функції самоосвітньої діяльності. Наголошено на доцільності та важливості самоосвітньої діяльності для науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.*

***Ключові слова:** самоосвітня діяльність, професійний розвиток, науково-педагогічні працівники.*

***Annotation.** Self-education activity is characterized as an integral component of the professional development of scientific and pedagogical workers of higher education institutions. The main characteristics, tasks and functions of self-education activities are highlighted. Emphasis is placed on the expediency and importance of self-education for scientific and pedagogical workers of higher education institutions.*

***Key words:** self-educational activity, professional development, scientific and pedagogical workers.*

Вступ. Прискорений темп розвитку сучасного суспільства потребує від людини різнопланової та багаторівневої підготовки, яка допоможе їй пристосуватися до швидкоплинних змін у різних аспектах життя. Освіта стає ключовим інструментом, каталізатором та засобом соціальної мобільності, що розширює доступ до інтелектуальних і культурних цінностей. Посилення інтелектуального потенціалу людини допомагає їй ефективно орієнтуватися в інформаційному просторі, оволодівати новими професіями, шукати нестандартні рішення та розкривати свій особистісний потенціал.

Знання, кваліфікація та професіоналізм мають важливе значення в сучасному суспільстві, де освіта є однією з головних тенденцій. Здатність фахівців використовувати інформаційні технології для вирішення професійних завдань є надзвичайно важливою в умовах постійних змін. Володіння цими технологіями допомагає фахівцям підвищувати конкурентоспроможність, збільшувати мобільність і надає можливості для постійного саморозвитку та підвищення кваліфікації. Важливим етапом в процесі досягнення цих цілей є перетворення інформації на знання, яке досягається за допомогою самоосвіти – домінуючого виду діяльності, що має вагоме значення як для індивіда, так і для суспільства.

Мета статті – розкрити самоосвітню діяльність як необхідну умову професійного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній літературі не існує єдиного погляду на тлумачення категорії «самоосвіта». Аналіз різноманітних підходів до розуміння суті самоосвіти дозволяє розглядати цю дефініцію як: форму отримання й поглиблення знань; процес розвитку інтелектуальних якостей і розумових здібностей; вид пізнавальної діяльності; шлях продовження освіти та самопізнання; засіб саморозвитку творчої особистості, керування її розумовою діяльністю. Попри те, що дослідники по-різному трактують сутність самоосвіти, ми погоджуємося з думкою дослідниці І. Радюк, яка визначає самоосвіту як вмотивовану навчально-пізнавальну діяльність

особистості, спрямовану на активне самостійне здобуття нових знань, формування умінь і навичок, необхідних для переходу на якісно новий інтелектуальний та професійний рівень [1, с. 35]. Іншими словами, самоосвіта є внутрішньою особистісною діяльністю, спрямованою на саморозвиток і самовдосконалення, в тому числі й на професійне.

На основі аналізу різних поглядів на самоосвіту дослідниками встановлено, що основними характеристиками самоосвітньої діяльності (самоосвіти) є: 1) самостійність; 2) організованість; 3) цілеспрямованість; 4) систематичність; 5) багатоаспектність, множинність; 6) самонавчання, індивідуалізація; 7) зв'язок із безперервною освітою; 8) суб'єктність [2, с. 156].

Потрібно зазначити, що до найважливіших завдань самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти можуть бути віднесені:

- розвиток особистісних здібностей та професійних компетентностей, педагогічної творчості;
- опанування нових форм, методів, прийомів навчання;
- вдосконалення теоретичних знань і практичних вмінь, професійної компетентності, професійної майстерності;
- вивчення та впровадження у власну практику передового педагогічного досвіду, новітніх досягнень, нових педагогічних технологій та інновацій.

О. Бурлука виокремлює низку функцій самоосвіти, серед яких універсальними називає такі:

- 1) *загальноосвітньої та професійної підготовки* (одержання професійних знань, умінь і навичок);
- 2) *загальнокультурного розвитку особистості* (задоволення моральних, інтелектуальних, естетико-художніх й інших духовних потреб, з яких складається особистісний потенціал);
- 3) *оптимальної організації вільного часу, дозвілля* (самоосвіта в усіх видах та формах є найбільш раціональною організацією дозвілля та перетворює його в соціально й індивідуально осмислене та корисне);

4) *адаптивна* (адаптація людини до навколишнього соціального й природного світу);

5) *компенсаторна* (можливість за допомогою самоосвіти відновити, надолужити пробіли в освіті);

6) *амортизаційна* (усуває розрив між поколіннями щодо поінформованості, обсягу знань, спрямованості інтересів, освітнього рівня і ціннісним орієнтаціям);

7) *терапевтична* (допомагає людині придбати нові знання і навички, підвищити кваліфікацію або, навіть, засвоїти нову професію, спеціальність і отже, збільшити шанси на працевлаштування, зміну статусу тощо);

8) *навчання принципам, прийомам, навичкам самоосвітньої діяльності* (здатність постійно поповнювати свої знання: оволодіння технологіями накопичення, відновлення, систематизації знань, методиками й техніками самоосвітньої діяльності) [3, с. 55 - 61].

Як бачимо, вищенаведені функції дозволяють ефективно вирішувати різноманітні завдання самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, включаючи перспективні, довгострокові, короткострокові, ситуаційні й одиничні, які мають важливе значення для суспільства та індивідуального розвитку.

На думку дослідників, реалізація системи самоосвіти повністю залежить від самої особистості науково-педагогічного працівника: сили його характеру, рівня розвитку інтелектуальних здібностей, рівня креативності, який полягає в здатності приймати нестандартні рішення, висловлювати оригінальні ідеї, швидко знаходити вихід із проблемних ситуацій [4, с. 61].

Однак без виховання емоційно-вольових якостей, без сформованості досвіду пізнавальної діяльності та потреби в ній, людина не в змозі добровільно займатися пошуком і засвоєнням знань, не може систематично та цілеспрямовано розвиватися. Для усвідомленої самоосвітньої діяльності особистості необхідно набути досвіду самоорганізації, тобто вміння планувати, реалізовувати та контролювати результати самоосвіти [3, с. 67].

На наш погляд, самоосвіта, що реалізується через самоосвітню діяльність, є невід'ємною складовою професійної діяльності та показником успішності професійно-особистісного розвитку науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, оскільки вона дає можливість задовольнити потребу у самопізнанні та особистісно-професійному зростанні, реалізувати свій пізнавальний, діяльнісний та творчий потенціал.

Висновки. Отже, самоосвітня діяльність науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти є необхідною умовою професійного розвитку та може бути визначена через такі важливі характеристики, як: усвідомлення потреби в професійному та особистісному самовдосконаленні, цілеспрямованості, самокерованості, пізнавальній активності, індивідуальності, систематичності, самостійності, добровільності, рефлексивності, креативності, набуття досвіду самоорганізації, контролю результатів самоосвіти.

Список використаних джерел

1. Радюк І.В. Формування в майбутніх учителів початкової школи готовності до самоосвіти в процесі науково-дослідної роботи: дис. ... док-ра філософії: 01/011. Луцьк, 2021. 268 с.

2. Демченко Ю. Самоосвітня компетентність – невід'ємна складова частина професійної компетентності (діяльності) майбутнього учителя. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. № 23 (1). С. 154 - 159.

3. Бурлука О. Важливість самоосвіти особистості в контексті євроінтеграції України. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. ХНПУ. 2014. № 43. С. 52 - 63.

4. Стойчик Т.І. Самоосвіта педагога як складова якості професійної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2016. № 1 (38). С. 60 - 62.